

**Краєзнавчі ресурси та послуги (активи) бібліотеки
у культурно-туристичному просторі міста:**

(З досвіду Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка)

Осередком і координатором краєзнавчої діяльності Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ) є відділ «Україніка» імені Т. Г. Шевченка. Співробітники відділу та актив читацького клубу «Краєзнавець» багато років спрямовують свої зусилля на організацію і висвітлення досліджень з історії та сьогодення краю, популяризації досягнень харківщинознавства на усіх можливих інформаційних та комунікаційних майданчиках.

Відвідувачами відділу є і науковці, і школярі – усі знаходять матеріали і для проведення ґрунтовних досліджень, і для виконання навчальних завдань. Якісне, своєчасне, вичерпне, зручне інформування користувачів про наявні послуги та ресурси – невід’ємна складова співробітництва бібліотечних установ із громадою. Тож, на допомогу користувачам на сайті бібліотеки виокремлено вебресурс «Краєзнавство» [3], де пропонуються відомості про краєзнавчі дослідження на Харківщині, нові надходження (цифрові, аналогові та неопубліковані), про нові інформаційні та бібліографічні проекти, продукти та послуги, новини тощо. Для просування цифрових та аналогових активів та послуг використовуються наукові та соціокультурні заходи, соціальні мережі, розміщуються відповідні QR-коди-посилання на рекламній продукції ХДНБ. Для віддалених користувачів забезпечено доступ до бази даних, віртуальних виставок і вікторин, проектів, ментальних карт, віртуальних екскурсій та квестів.

Генерування нових бібліотечних продуктів вимагає ретельної підготовки та відповідного технічного супроводження. Але будь-який контент може здатися нудним, якщо гід або користувачі недостатньо вмотивовані до співпраці. Це можна нівелювати комунікаційними можливостями гіда, його харизматичністю, здатністю імпровізувати, але необхідно також дуже ретельно працювати над укладанням тексту екскурсії, наблизивши його до розмовної стилістики. Саме навичкам сторителлінгу присвячується низка завдань на заняттях «Школи бібліотечного журналіста» в ХДНБ [6]. Технічне забезпечення і навички роботи з устаткуванням не врятують, якщо не приділити достатню увагу текстам – вони повинні бути цікавими і захоплюючими.

Знайомство більшості відвідувачів з бібліотекою, що розпочинається з оглядової екскурсії – інформування екскурсантів про історію книгозбірні та її понад сторічну будівлю в центрі міста, вкладається у кільканадцять відведених для того хвилин. Саме будівля найбільшої в місті бібліотеки є самостійним, самодостатнім і доступним туристичним

об'єктом, але більшість «родзинок»-цікавинок залишається втаємниченою для пересічних відвідувачів. Бажання зазирнути за лаштунки, доторкнутися до втілення архітектурних ідей Олексія Бекетова реалізуються за допомогою мобільного додатка *iZi.TRAVEL* – це безкоштовна, відкрита, зручна платформа для створення мобільних аудіогідів на допомогу подорожуючим та організаторам сфери туризму. Аудіогід «Про що мовчить бібліотека» [5], реалізовано за матеріалами багаторічних наукових розвідок, які з різних причин залишились поза увагою краєзнавців або не вкладаються у стислі наукові звіти.

Розділи аудіотуру присвячені окремим елементам архітектурного оздоблення (символіка ліпнини на стелі і фасаді, маскарони, керамічна плитка від барона Бергенгейма), новітнім бібліотечним технологіям початку XX ст. (підйомні машини, турнікет для потреб статистики, табло-індикатор виконаних читацьких замовлень), а уважні слухачі дізнаються, чому цілий розділ присвячено «сонячним зайчикам» і як раніше забезпечували «тишу в бібліотеці».

На противагу груповим екскурсіям платформа *iZi.TRAVEL* – це просторово-орієнтовані аудіоісторії, для персонального використання ресурсу в зручний час, із урахуванням індивідуального темпу екскурсанта, із мовою тексту за його вибором. *iZi.TRAVEL*-контент вже багато років використовується у туристичній сфері, таким чином залучення бібліотечних ресурсів сприяє популяризації культурного надбання регіону для містян і подорожуючих.

Для дитячого загалу оглядова екскурсія будівлею бібліотеки адаптована під театралізоване дійство. Учасники квесту «На Слободу за свободою», уявляючи себе козаками, визначеним мапою маршрутом пересуваються відділами бібліотеки і виконують завдання на уважність, кмітливість, ерудованість, випробовують уміння працювати командою. Одночасно дітлахи опосередковано знайомляться з правилами поведінки в культурно-просвітницькій установі, мінімальною бібліотечною та українознавчою термінологією.

Мобільний аудіогід «Від фортеці до столиці» [1] створено за матеріалами однойменного квесту-екскурсії. Харківщина – регіон багатий на архітектурні, культурні, історичні пам'ятники, пам'ятки і пам'ятні місця, тому туристичні маршрути краю, зазвичай, є різноплановими та яскравими. Тематичні та оглядові піші прогулянки містом останніми роками стали досить популярним напрямком активного відпочинку городян, адже, краєзнавці-ентузіасти пропонують маршрути на будь-який вік, смак та кошт. Квест-екскурсія «Від фортеці до столиці» – це спроба бібліотекарів поділитися своїм баченням міста. Екскурсія має на меті звернути увагу городян на красу міста, зацікавити, заохотити озирнутися, відволіктися від буденності та побачити щось нове і цікаве у повсякденні.

Розповіді не обтяжені переказом історичних фактів, але спонукають учасників звернутися до спеціальної літератури – ненав'язливо «навчаємо розважаючи», таким чином бібліотекарі запрошують до подальшого самостійного дослідження краю. Локації-загадки, позначені на мапі, супроводжені стислою аудіорозповіддю, маршрут квесту розраховано на одну годину. Наступна загадка-локація стає доступною учасникам лише за умови правильної відповіді на попередню. У пошуках відповідей екскурсантам слід бути спостережливими і витривалими, звертати увагу на архітектурні та скульптурні об'єкти та їхні деталі.

«Тимчасові незручності», з якими стикаються організатори квестів вуличними маршрутами, пов'язані із довготривалими реставраційними процесами, забудовою та перебудовою «старого міста» – історичного середмістя Харкова. Локації квесту зникають ледь не на очах, тож кожній наступній екскурсії передують їх своєрідна інвентаризація, і, за потребою, - заміна або уточнення завдань. Жвавий транспортний трафік також накладає деякі обмеження на вікові характеристики учасників екскурсій. Пропонований аудіогід, на відміну від екскурсії з гідом, не робить підказок для виконання завдань, а дозволяє зробити інтелектуальні розваги родинним хобі.

Періодично, на початку літа та осені, викладачі навчальних закладів із задоволенням делегують проведення навчально-пізнавальних екскурсій саме співробітникам бібліотеки. Аби найкраще відповідати потребам сучасної молоді, заздалегідь була проведена презентація квестів для викладацької аудиторії, для бібліотекарів міста та області. Дорослі із задоволенням кружляли вуличками, відкриваючи для себе нове у нібито давно знайомому місті, відверто розважались, граючись у дитячі забавки.

Проект «Історія Харкова у пам'ятних дошках: фактографічні та бібліографічні відомості» [2] – рекомендаційний бібліографічний ресурс, створений за допомогою безоплатного веб-сервісу Blogger.com. Платформа передбачає представлення інформації з багатьма додатковими можливостями: доповнення та корекції інформації, використання гіперпосилань на повні тексти та тематичні інтернет-ресурси, зворотний зв'язок із аудиторією. У контенті блогу передбачені теги для навігації та пошуку інформації: назви вулиць, імена персон, події, дати, теми, пов'язані з історією нашого міста.

Ледь не випадково з'ясувалося, що реєстр пам'ятних дошок, встановлених на будівлях Харкова, у вільному доступі відсутній. Тож, бібліотекарі самотужки та із залученням читацького активу планомірно здійснюють збір фотоматеріалів шляхом перегляду дошок. За необхідністю вони спілкуються із представниками установ, що знаходяться у будівлі, з'ясовують відомості щодо дошки й одночасно популяризують актив.

Текст блогу складається з інформації, що стосується безпосередньо меморіальної дошки як матеріального об'єкта (адреса розташування, фотографія, напис, рік встановлення

та сучасний стан, відомості про митців, які її створювали тощо), біографічної довідки та нарису від укладачів про персону або історичну подію, якій присвячена дошка, із включенням уривків з найцікавіших статей, книг. Обов'язково наведено бібліографічні описи джерел: про персону, встановлення дошки (або її відсутності з будь-яких причин). Додатком до ресурсу є інтерактивна карта «Меморіальні дошки Харкова» (на основі ресурсу «Google Maps» – візуалізація просторових даних, пов'язаних із розташування меморіальних дошок на будівлях міста. Статистика блогу свідчить про зростаючу популярність публікацій не лише у користувачів в Україні, але й у закордонні.

Скориставшись ресурсом «Історія Харкова у пам'ятних дошках», можна не тільки здійснити віртуальну прогулянку містом, але й самостійно згенерувати тематичну пішохідну екскурсію; за допомогою віджету «Меморіальні дошки на мапі Харкова» можна уточнити місцезнаходження об'єктів, зорієнтуватися та скласти комфортний за довжиною та часом маршрут. Наприклад, у межах Фестивалю науки 2018 року, присвяченого розвитку медичної науки у нашому місті, було розроблено маршрут «Медицина, література, мистецтво: харківські перетини» [4]. Надані матеріали також неодноразово використовувалися при укладанні тематичних віртуальних екскурсій («Видатні харків'яни», «Архітектурна Харківщина», «Літературна Харківщина» тощо).

Наразі, проєкт «Історія Харкова у пам'ятних дошках» містить 550 нарисів. Дошки розміщені на великій відстані одна від одної, тому пішохідні екскурсії є виснажливими. Транспортна мережа Харкова є досить розгалуженою, багато маршрутів рейсових тролейбусів, трамваїв, автобусів проходить саме через центр міста, де сконцентрована найбільша кількість пам'ятних знаків. Наразі, працівники відділу працюють над укладанням аудіогіду – огляду дошок за напрямками руху громадського транспорту. Обрано один із найстаріших трамвайних маршрутів, що з'єднує залізничний вокзал із великим житловим масивом. Так, час, проведений між роботою та домівкою у транспортних заторах, коли навіть навігатор «мовчить», можна використати з користю. Такий транспортний аудіотур, рекламований у громадському транспорті, сприятиме популяризації та формуванню сталого позитивного іміджу бібліотечних установ у соціокультурному просторі регіону. Аудіотури вулицями Харкова є прихованою локальною та соціальною рекламою, потужним ресурсом для формування культурно-туристичного, а, відповідно, й інвестиційного простору міста, промоцією місцевого бізнесу.

Розширення репертуару бібліотечних активів та удосконалення процесів бібліотечного обслуговування – запорука належного рівня культурно-освітнього розвитку громади. Розвиток бібліотек у культурно-туристичному контексті формує образ відкритого

закладу, що надає не лише інформаційні послуги, але й сприяє інтелектуальному, творчому розвитку особистості, організації дозвілля та туризму.

Список джерел:

1. Від фортеці до столиці : квест-екскурсія. URL: <https://izi.travel/ru/d88e-harkiv-vid-forteci-do-stolici/uk>.
2. Історія Харкова у пам'ятних дошках: фактографічні та бібліографічні відомості. URL: <http://mevorydoskikharkov.blogspot.com>.
3. Краєзнавство : вебресурс // Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL: <https://kray.korolenko.kharkov.com>.
4. Медицина, література, мистецтво: харківські перетини : аудіогід. URL: https://izi.travel/ru/85db-medicina-literatura-mistectvo-harkivski-peretini/uk#tour_details_first.
5. Про що мовчить бібліотека : аудіогід. URL: <https://izi.travel/ru/276a-pro-shcho-movchit-biblioteka-storinki-istoriyi-hdnb-im-v-g-korolenka/uk>.
6. Школа бібліотечного журналіста Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. URL: <http://journalist-library.blogspot.com>.